

УДК 069.5:391(=161.2)"17/18"

DOI <https://doi.org/10.15407/nz2023.01.193>

ГЕРМІНА ОЗАРКЕВИЧ ТА ЇЇ ЗБІРКА ТВОРІВ НАРОДНОГО МИСТЕЦТВА

Олена ФЕДОРЧУК

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4724-3566>

докторка історичних наук, старша наукова співробітниця,

відділ історичної етнології,

Інститут народознавства НАН України,

Проспект Свободи, 15, 79000, м. Львів, Україна,

e-mail: folena@i.ua

Olena FEDORCHUK

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4724-3566>

Doctor of History (Dr. Sci.), Senior Researcher,

Historical Ethnology Department,

The Ethnology Institute of the National Academy of
Sciences of Ukraine

15, Svobody Avenue, 79000, Lviv, Ukraine,

e-mail: folena@i.ua

HERMINA OZARKEVYCH AND HER COLLECTION OF FOLK ARTWORKS

Стаття присвячена колекційній діяльності представниці знаного у Галичині священичого роду Озаркевичів. Дослідження є актуальним з огляду на важливість збереження, вивчення та примноження культурної спадщини України. Популяризація результатів дослідження сприятиме етнічній та національній самоідентифікації українців.

Мета статті — репрезентувати діяльність Герміни Озаркевич (1865—1924) та проаналізувати зібрану нею раритетну колекцію орнаментальних зразків народних бісерних прикрас та народної вишивки українців кінця XVIII — другої третини XIX століття.

Упродовж 1880—1910-х рр. колекція експонувалася на виставках у Відні, Празі, Кракові, Львові, Коломиї, Чернівцях, Тернополі, де мала великий успіх. Відомо, що Г. Озаркевич передавала особисто зібрані артефакти різним музеям. Тому точний обсяг артефактів встановити складно. Натепер зібрані Г. Озаркевич артефакти були виявлені в одному празькому та двох львівських музеях. Їхній візуальний аналіз виявив цінну інформацію про технологічні, типологічні та стилістичні особливості народних творів українців, які є важливими речовими джерелами вивчення двох етнічних мистецьких традицій — традиції бісерного оздоблення та традиції вишитого декору народної ноші українців.

У статті використано методикку біографічних студій, компаративний метод та метод історичної реконструкції.

Ключові слова: Україна, Герміна Озаркевич, народне мистецтво, зразки герданів, зразки вишивки, Покуття, Буковина.

The article is devoted to the collecting activities of one of the representatives of the well-known in Galicia priestly Ozarkevichs family. The research is relevant given the importance of preserving, studying and multiplying the cultural heritage of Ukraine. The popularization of its results will contribute to the ethnic and national self-identification of Ukrainians.

The purpose of the article is to represent the activities of Hermina Ozarkevich (1865—1924) and to analyze her collection of rare ornamental samples of Ukrainian folk beaded jewelry and embroidery of the end of the XVIII — the second third of the XIX century.

During the 1880s—1910s, the collection was exhibited in Vienna, Prague, Krakow, Lviv, Kolomyia, Chernivtsi, and Ternopil, where it had great success. Additionally, it is known that H. Ozarkevich transferred personally collected artifacts to various museums.

Therefore, it is difficult to establish the exact total volume of artifacts. Up to now, the artifacts collected by H. Ozarkevich were discovered in one Prague and two Lviv museums.

Their visual analysis revealed valuable information about the technological, typological and stylistic features of the Ukrainian folk works, which are important material sources for the study of two ethnic artistic traditions — the tradition of bead decoration and the tradition of the embroidered decor of Ukrainian folk costumes.

The results of the study will be useful for researchers and followers of both mentioned traditions. Publication of the described results will contribute to the development of related scientific and artistic practices.

The article uses the method of biographical studies, the comparative method and the method of historical reconstruction.

Keywords: Ukraine, Hermina Ozarkevich, folk art, samples of gerdans, embroidery samples, Pokuttia, Bukovyna.

Вступ. Становлення української етнографічної науки зобов'язане багатьом феноменам. Одним з таких феноменів стало приватне колекціонування предметів народного побуту та мистецтва, яке з середини ХІХ ст. набуло в Україні масовості. Приватні колекціонери взялися за збирання та опікування культурними пам'ятками, добре усвідомлюючи важливість збереження речових джерел минувшини. Їхньою поважною справою також стала репрезентація колекційних предметів на численних європейських етнографічних і сільськогосподарських виставках, які з'явилися як ще один, викликаний потребами часу, феномен ХІХ століття. До збирання артефактів української культури у ХІХ ст. прилучилися Яків Головацький, Володимир Дідушицький, Варвара та Богдан Ханенки, Володимир Шухевич, Іван Франко, митрополит Андрей Шептицький та багато інших подвижників національного культуротворення.

Завдячуючи багато в чому приватним збирачам у другій половині ХІХ ст. у своїх ключових рисах склалася модель музейної інституції. Її засадами стали: прагнення до систематичності та повноти у формуванні збірки, розуміння музею як наукового закладу, обов'язкова репрезентація зібраних артефактів та натуралій широкому загалові, і, що надзвичайно важливо, сприйняття музею як освітньої інституції,

Іл. 1. Світлина Герміни Озаркевич-Величко. Фотоархів Тетяни Воробкевич

що ретранслює публіці згенеровані інтелектуалами цінності та сенси [1, с. 17].

На жаль, через реалії Першої та Другої світових воєн значна частина музейних експонатів втратила супровідні в часі надходження описи. До сьогодні несправедливо забулися й імена деяких колекціонерів та інформація про їхній внесок у справу згромадження речових джерел історії. Натомість колекційний спадок має унікальний за обсягом та якістю інформації джерелознавчий потенціал. Він дає змогу репрезентувати багату варіативність та самобутність української культури і водночас унаочнює беззаперечні докази культурної окремішності українців. Отож, кожне нове дослідження про приватних колекціонерів ХІХ ст. та їхні збірки є беззаперечно *актуальним* як для українського музеєзнавства та джерелознавства, так і для справи збереження та популяризації самобутньої спадщини української культури.

Мета статті — репрезентувати діяльність Герміни Озаркевич та проаналізувати зібрану нею раритетну колекцію орнаментальних зразків народних бісерних прикрас та народної вишивки українців кінця ХVІІІ — другої третини ХІХ століття. У фокусі дослідження — біографічні відомості про Г. Озаркевич, особливості формування її колекції, сучасна доля зібраних предметів, їх джерелознавча цінність. Деякі з цих питань порізно висвітлювалися у попередніх авторських публікаціях [2; 3; 4, с. 78]. *Наукову новизну* роботи складає комплексний візуальний аналіз усіх раніше та нововиявлених предметів з колекції Г. Озаркевич та з'ясування їхнього джерелознавчого потенціалу.

У статті використано *методику* біографічних студій, *компаративний метод* та *метод історичної реконструкції*.

Основна частина. Велика місія, яку обрала для себе Г. Озаркевич, завдячує її шляхетному походженню та вихованню як також отриманим від Бога особистим талантам. У цьому переконує знайомство з родиною, з якої походила та у колі якої сформувала свій світогляд і знайшла своє покликання майбутня колекціонерка (іл. 1).

Біографічні відомості. *Озаркевичі* — знаний у Галичині священичий рід, що прославився у ХІХ ст. культурницькою та громадсько-політичною працею [5]. Дід Герміни по батьківській лінії — *Іван Григорович Озаркевич* (1795—1854) служив паро-

хом у с. Глибокому Богородчанського повіту, а згодом — у м. Коломиї Королівства Галичини та Володимирії у складі Австрійської імперії. Відомий як популяризатор творчості українських письменників в Галичині, ініціатор українського театрального аматорства, засновник народного театру у Коломиї, постановник п'єс Івана Котляревського, Григорія Квітки-Основ'яненка, Степана Писаревського та ін. Зокрема, «Наталка Полтавка» (І. Котляревський) в його обробці з'явилася перед галицьким глядачем як «Дівка на відданю або На милуване нема силуване», «Сватання на Гончарівці» (Г. Квітка-Основ'яненко) як «Сватання або Жених навіжений», а «Купала на Івана» (С. Писаревський) як «Весіле» [6, с. 18—19].

Батько Герміни — *Іван Іванович Озаркевич* (1826—1903) — священник з вищою духовною освітою тривалий час був парохом у с. Белелуя Снятинського повіту, згодом — у м. Снятині та Болехові. Прославився як громадський і політичний діяч, посол Галицького сейму та Австрійського парламенту (Рейхсрату), який неодноразово подавав запити на захист і розширення громадських та національних прав українців. І. Озаркевич знав декілька європейських мов. Зібрав велику домашню бібліотеку. Писав вірші. Входив до «Руської Бесіди» [6, с. 22—29].

Фамільна домівка отця І. Озаркевича була осередком української культури, яку рідні та друзі називали «Руськими Атенами». Тут збиралися духівники околичних місцевостей та представники громадсько-культурної еліти з усієї України. Ольга Кобилянська, вперше побувавши на гостині в Озаркевичів, записала у своєму щоденнику: «Тут життя і дух!» [5, с. 32—33].

Матір Герміни (дружина І. Озаркевича) — *Теофілія Окуневська* (?—1904) була донькою пароха с. Белелуя Снятинського повіту. Теофілія подарувала чоловікові одинадцять дітей, п'ятеро з яких дожили до зрілого віку і стали відданими патріотами української культури [6, с. 29; 7].

Володимир Озаркевич (1853—1912) — спадкоємець священничої династії, парох с. Белелуя; с. Новоселиця; с. Скопівці Снятинського повіту; с. Сілець (недалеко від м. Станіслава); с. Вижній Березів та с. Нижній Березів Косівського повіту [6, с. 33—35; 8]. Був одружений з Ольгою Рошкевич

(перше кохання І. Франка) [5, с. 33]. У 1908—1909 рр. очолював читальню товариства «Просвіта» у с. Вижній Березів. У 1910 р. за його сприяння в с. Середній Березів були утворені товариства «Січ» та «Народна спілка». А у с. Нижній Березів завдяки В. Озаркевичу було відновлено діяльність товариства «Просвіта» й організовано спорудження будинку для цього товариства [8].

Наталя Озаркевич (1855—1920) — письменниця і громадська діячка — дружина Теофіла Кобринського. Відома як засновниця «Товариства Руських Жінок», організованого 1884 р. у м. Станіславі; співфундаторка разом з Оленою Пчілкою альманаху «Перший вінок», стартовий номер якого з'явився у Львові 1889 року. «Товариство руських жінок» заклало основи жіночих організацій в Галичині, а альманах «Перший вінок» — основи розвитку жіночих часописів в Україні, які редагували і видавали самі жінки. У 1893—1896 рр. Н. Кобринська очолювала видавництво «Жіноча справа», яке випустило у світ три книги альманаху «Наша доля» [6, с. 29—33; 9].

Лонгин Озаркевич (1859—1940) — юрист, тривалий час працював адвокатом у м. Городку біля Львова [6, с. 41—43; 10]. Тісно спілкувався з багатьма діячами української культури, зокрема Василем Стефаником, Лесем Мартовичем, Іваном Франком, Володимиром Гнатюком [6, с. 38—40]. Після так званого «визволення 1939 р.» його разом із донькою Оксаною було вислано в Актюбинську область. В дорозі на заслання Лонгин помер, а його донька Оксана пропала безслідно [6, с. 40].

Євген Озаркевич (1861—1916) — видатний український лікар та науковець. Здобувши лікарську освіту упродовж трьох років проходив практику в клініках Відня, якийсь час практикував у Боснії, м. Стрию, а потім — у с. Рожнітові (нині смт Рожнятів Івано-Франківської обл.), де на час вакацій збиралися родини Озаркевичів, Кобринських і Величків, приїздили Іван Франко, Михайло Павлик, Софія Морачевська [11; 12; 13]. З 1897 р. проживав у Львові, де у 1901 р. заснував «Народну лічницю» ім. Митрополита Андрія Шептицького. Є. Озаркевич — автор численних статей на медичні теми, укладач словника української медичної термінології, засновник і редактор «Лікарського збірника» (1898, Львів), дійсний член НТШ, член «Найвищої ради здоров'я» у Відні [5, с. 34].

Герміна (Марія, Героніма, Єроніма, Єремія, Рома, Ромця) Озаркевич (1865—1924), як усі діти відомого галицького священника І. Озаркевича, народилася у с. Белелуя Снятинського повіту, де й провела роки дитинства і юності. Тут у с. Белелуя не пізніше 15-річного віку (у 1880 р. були укомплектовані таблиці зі зразками герданів) вона почала збирати пам'ятки народного мистецтва. У 1884 р. разом із родиною Герміна переїхала до Болехова, де продовжила свою колекційну працю.

У 1891 р. Герміна одружилася з Григорієм Величко (1863—1932), який став одним з перших представників географічної науки в Галичині. Відомою є високо оцінена Михайлом Грушевським, Федором Вовком та іншими ученими зі світовим ім'ям робота Г. Величка «Народописна карта українсько-руського народу», яка була видана старанням і накладом «Просвіти» у 1896 р. у м. Львові [14, с. 53—54]. Через рік у календарі «Просвіти» за 1897 р. накладом 10000 примірників широко по світу розійшовся зменшений варіант мапи під назвою «Мала народописна карта українсько-руського народу» [15, с. 85].

Доктор географії Г. Величко працював в Науковому товаристві ім. Шевченка та викладав у Львівській чоловічій учительській семінарії (1892—1893), Дрогобицькій гімназії (1894—1895), Перемишльській гімназії (1895—1896), також учителював у м. Станіславі (1898—1899) і м. Тернополі (1899—1903). Згодом знову працював у Львівській чоловічій учительській семінарії та у Львівській академічній гімназії [16].

Григорій і Герміна Велички народили двох (за деякими відомостями — трьох) дочок Ірину-Ростиславу та Дарію-Калину [17].

Герміна Озаркевич (записана у цвинтарному архіві як Величко Героніма-Марія) померла у Львові 24 червня 1924 р. і була похована на Личаківському цвинтарі на 66 полі у 98 похованні. У червні 1959 р. місце її спочинку віддали під нове захоронення.

Після смерті дружини, у 1925 р., широко повіривши в українізацію, Г. Величко виїхав до радянської України. Спершу він викладав в Уманському сільськогосподарському інституті, а з 1928 р. працював в Українському науково-дослідному інституті географії та картографії у м. Харкові. За проукраїнські переконання у 1931 р. був звільнений з роботи, незабаром заарештований і, за однією з версій, розстрі-

ляний. Львівська газета «Діло» повідомила, що він помер у м. Харкові 1 жовтня 1932 року [17].

Ірина-Ростислава (Орися) Величко (1891—1937) мала художні здібності й навчалася у мистецькій школі Олекси Новаківського [18, с. 56—57]. Згодом стала докторкою філософії. У 1928 р. зі Львова вона переїхала до батька у Харків, де працювала вчителькою німецької мови. У 1937 р. була заарештована нібито за «участь у націонал-фашистській організації, що боролася проти радянської влади» й 10 серпня того ж року розстріляна [17].

Калина Величко (1896—?) — молодша донька Величків, доля якої допоки залишається таємницею. Відомо лише, що вона була дружиною Петра Дідушка (1889—1937) — четаря УСС і сотника УГА, засудженого більшовиками у 1935 р. до п'яти років таборів, де він і загинув [19].

Попри трагічну долю, спричинену намаганням радянської диктатури винищити під корінь українську інтелігенцію, родина Озаркевичів залишила по собі нетлінний спадок. На жаль, багато що з того спадку ховається у лабіринтах часу. Зокрема, малознаною серед сучасників є постать Г. Озаркевич-Величко — відомої у ХІХ — на початку ХХ ст. власниці великої збірки зразків герданів та вишивок [5, с. 34].

Провенанс колекції. Наприкінці 1990-х рр. у Музеї етнографії та художнього промислу Інституту народознавства НАН України у м. Львові (далі — МЕХП) я виявила 12 фанерних таблиць зі зразками герданів, підписаних українською та польською мовами (МЕХП, ЕП-22391—22578). Підписи фіксували назву зібраних пам'яток («Гердани»), місце походження пам'яток та тоді ще невідоме мені ім'я «Г. Озаркевич».

Завдяки працям Романа Скворія та Петра Арсенича (дослідники родини Озаркевичів) вдалося встановити повне ім'я та роки життя української колекціонерки, а також знайти скупі відомості про те, що Герміна-Марія (Героніма, Єроніма, Єремія, Рома, Ромця) Іванівна Озаркевич прославилася як збирачка і популяризаторка народних мистецьких творів [5; 6, с. 56—57]. Виявилось, що молодша донька І. Озаркевича навчалася у Паризькій консерваторії і була вправною піаністкою [6, с. 53]. Також з'ясувалося, що її колекція мала визнану високу художню та джерелознавчу цінність та експонувалася

на європейських виставках у Відні, Празі, Кракові, Львові, Коломиї, Чернівцях, Тернополі [6, с. 53].

Зокрема завдяки спогадам І. Франка відомо про резонанс, який збірка Г. Озаркевич викликала у 1887 р. на етнографічній виставці в Тернополі. Під зворушливими враженнями перебував і сам І. Франко, який написав: «Покуття — батьківщина виробів з пацьорків, так званих герданів, які носять дівчата, парубки і люди одружені, особливо в молодому віці... Тернопільська виставка має цілу вітрину герданів з тих околиць, не рахуючи багатой колекції панни Єроніми Озаркевичівни, яка тільки сьогодні прибула з Кракова. Доречно буде відзначити, що деякі віденські вчені, ознайомившись минулого року з колекцією герданів панни Озаркевичівни, помітили вражаючу схожість техніки і матеріалу покутських герданів і подібних оздоб з бісеру, знайдених при муміях у староегипетських похованнях» [20, с. 479]. Додам, що бісерні твори народних майстрів західних теренів України, попри свої інші мистецькі переваги, завдяки використанню наддрібного бісеру № 15—12 (номер бісеру означає кількість намистинок, які уміщуються у відрізьку довжиною 1 дюйм) вражали сучасників ХІХ ст. неймовірною витонченістю. Зокрема дуже виразним (усім видимим) маркером народних бісерних виробів українців західної частини України ХІХ ст. була виконана з дрібних кораликів їхня ювелірна орнаментика [21, с. 85].

Народжена і вихована у священничій родині Герміна усвідомлювала цінність речових джерел народного мистецтва українців і прагнула розшукати та зберегти для сучасних і наступних поколінь його якомога давніші зразки, зокрема й дуже понижені. За цитуванням І. Франка, авторка звіту про виставку у Цісарсько-королівському австрійському музеї для штуки і промислу (весна 1886) — Емілія Бах писала, що *давні роботи* українських селянок без старань панни Озаркевич уже певно б попали в забуття [22, с. 173]. Уживаючи формулювання «*давні роботи*» Е. Бах тим самим засвідчувала, що зібрані Герміною пам'ятки походять з першої половини ХІХ ст., або й ранішого часу.

Вболіваючи за долю речових джерел української історії Г. Озаркевич подбала про те, щоб зібрані нею зразки народного мистецтва не потрапили в небуття. У 1891 р. частину зразків Г. Озаркевич передала відомому чеському досліднику українського народ-

ного побуту та фольклору Франтішеку Ржегоржу (1857—1899). Той, мешкаючи в Східній Галичині (с. Вовків під Львовом), збирав артефакти народної культури українців для Чеського промислового музею родини Наперстків у м. Празі [4, s. 72].

У 1911 р. іншу частину своєї колекції п. Величкова (Озаркевич після заміжжя отримала прізвище Величко) за 120 корун відпродала Національному музею ім. Андрея Шептицького у Львові (далі — НМЛ). Серед відпроданих пам'яток значилися: фрагменти бісерних прикрас (12 таблиць), фрагменти вишивок (10 таблиць) та мальовані взори вишивок зі Снятинського повіту (20 таблиць). Фрагменти герданів датувалися 1880 р., зразки вишивки та зарисовки вишитих взорів — 1882 роком.

Сучасні локації виявлених артефактів та їх джерелознавча цінність. Сьогодні більшість зібраних Г. Озаркевич артефактів знаходиться в нових музейних локаціях, а саме в Національному музеї у Празі (далі — НМ) та МЕХП. Деяка частина пам'яток залишилася у НМЛ.

Чеська локація. Завдяки публікації чеської етнологіні Н. Валашкової відомо, що на початку 1940-х рр. з Чеського промислового музею родини Наперстків усі зібрані Ф. Ржегоржем артефакти української культури (разом з ними й бісерні вироби) передали до Етнографічного відділу НМ [23, s. 87]. Для вивчення етнографічної колекції Ф. Ржегоржа у 2018 р. була створена українсько-чеська група дослідників. До неї увійшли наукові співробітники Інституту народознавства НАН України — Олег Болюк, Олена Федорчук та наукові співробітники Національного музею у Празі — Ян Погунк, Моніка Тауберова та інші. У процесі двосторонньої співпраці бісерні вироби українців (цілі вироби та фрагменти бісерних прикрас) були виявлені у Фонді прикрас Етнографічного відділу НМ. Завдяки літературним джерелам було з'ясовано, що бісерні вироби Ф. Ржегоржу передавали Г. Озаркевич, Володимир Шухевич, Ольга Кобилянська. Деякі твори були придбані Ф. Ржегоржем в Україні особисто [4, s. 78]. Але які твори й від кого саме Ф. Ржегорж отримував, а які придбав сам — достеменно не відомо.

Найвірогідніше Ф. Ржегорж отримав від Г. Озаркевич фрагменти бісерних прикрас, яких у колекції налічується 50 одиниць (NM, H4-NS-2864—2870, 2888—2930) і які у 1891 р. (ймовірно одно-

часно) потрапили до Чеського промислового музею родини Наперстків у Празі. Запропоноване припущення оперте на методі порівняльних аналогій. Празькі артефакти за якістю матеріалів та розмірами є аналогічними пам'яткам з МЕХП, підписаними іменем Г. Озаркевич.

Зразки герданів з фондів Етнографічного відділу НМ, щоправда, відрізняє те, що майже усі вони виконані на нитках, тоді як у збірці МЕХП було (частина розсипалася) чимало пам'яток, виконаних також на кінській волосіні. Можливо, Герміна для Ф. Ржегоржа свідомо підбрала фрагменти автентичних творів, виконаних на нитках (відносно міцніших за волосінь), оскільки усвідомлювала усі ризики, що могли зашкодити тендітним бісерним плетінкам.

Звертає увагу те, що багато фрагментів має однаково акуратні фіксуєчі вузлики на обох кінцях. Це наштовхує на думку, що деякі з фрагментів були реконструкціями понищених прикрас, які Герміна активно збирала з дитинства і які вона, правдоподібно, вміла відтворювати. Але акуратні вузлики Герміна могла робити й на фрагментах автентичних прикрас, щоб не дати розсипатися найбільш проблемним із них.

В усякому разі з бісерного спадку Г. Озаркевич найкраще збереглася саме празька збірка. Сьогодні вона представляє дуже цінний пласт речових джерел першого етапу (кінець XVIII — кінець XIX ст.) етнічної мистецької традиції бісерного оздоблення народної ноші українців. Зокрема завдяки описам музейних предметів вдалося підтвердити розташування найдавніших ареалів традиції. У записах на інвентарних картках згадуються локації: «Снятинський повіт», «Городенківський повіт», «Кіцманський повіт», «Буковина». Окрім ареалів зафіксовані чотири конкретні осередки етнічної мистецької традиції бісерного оздоблення народної ноші українців, а саме с. Тишківці Городенківського повіту (NM, H4-NS-2888—2900) і с. Стецева Снятинського повіту (NM, H4-NS 2901—2916) на Покутті; с. Вашківці Вишницького повіту (NM, H4-NS 2869) і с. Глибока Серетського повіту (NM, H4-NS 2864—2868) на Буковині.

Так само важливими є здобуті на основі аналізу празьких артефактів знання про технологічні, типологічні й художньо-стилістичні особливості народної творчості українців першої половини XIX століття. Зокрема було підтверджено, що народні майстри

бісерних виробів з Покуття та Буковини у першій половині XIX ст. працювали з венеційським бісером наддрібних розмірів. У празькій збірці найбільше артефактів, виконаних з кораликів № 13—12. Це вузькі плетінки шириною від 0,7 до 3 см, для створення яких уживали небагато відносно дорогого бісеру.

Фрагменти бісерних прикрас зі збірки Етнографічного відділу НМ засвідчують, що у практиках українських народних майстрів першої половини XIX ст. домінуючою була техніка нанизування на декілька ниток прийомом «сіточка». Також відомим був прийом «у хрестик»: два зразки зі с. Стецева Снятинського повіту були виконані поєднанням прийомів «у хрестик» та «сіточка» (NM, H4-NS-2909, H4-NS-2914).

Унікальним є фрагмент буковинської прикраси, нанизаної у спосіб на одну нитку прийомом «мозаїка» (NM, H4-NS 2917). Відзначу, що у львівській збірці Г. Озаркевич нанизаних прийом «мозаїка» зразків не збереглося. Через це до знайомства з празькою збіркою я помилково вважала, що в народній творчості українців нанизування на одну нитку з'явилося у кінці XIX ст., а не значно швидше [24, с. 31].

Загалом у празькій збірці були виявлені фрагменти трьох типів бісерних прикрас: стрічкового гердану (більшість артефактів), стрічкового гердану з підвісками (NM, H4-NS-2899), об'ємної плетінки (NM, H4-NS-2867, H4-NS-2870, H4-NS-2917, H4-NS-2918). Зокрема у буковинців було підтверджено побутування у першій половині XIX ст. стрічкового гердану та об'ємної плетінки, а в покутян — стрічкового гердану та стрічкового гердану з підвісками.

Українські локації. Уже згадувалося, що в 1911 р. поміж інших предметів Г. Озаркевич продала НМЛ зразки герданів. У 1954 р. ці зразки були передані до фондів МЕХП, де вони знаходяться і сьогодні [2, с. 847]. Як і понад століття тому вони розміщені на 12 фанерних таблицях. З Книги надходжень НМЛ відомо, що збірка розміщених на таблицях зразків герданів була сформована у 1880 році.

Відпочатково на 12 таблицях сумарно знаходилося 224 зразки, які мали орнаментальний рапорт, що уможлилював реконструкцію цілої прикраси. Через використання майстрами ламкої кінської волосіні

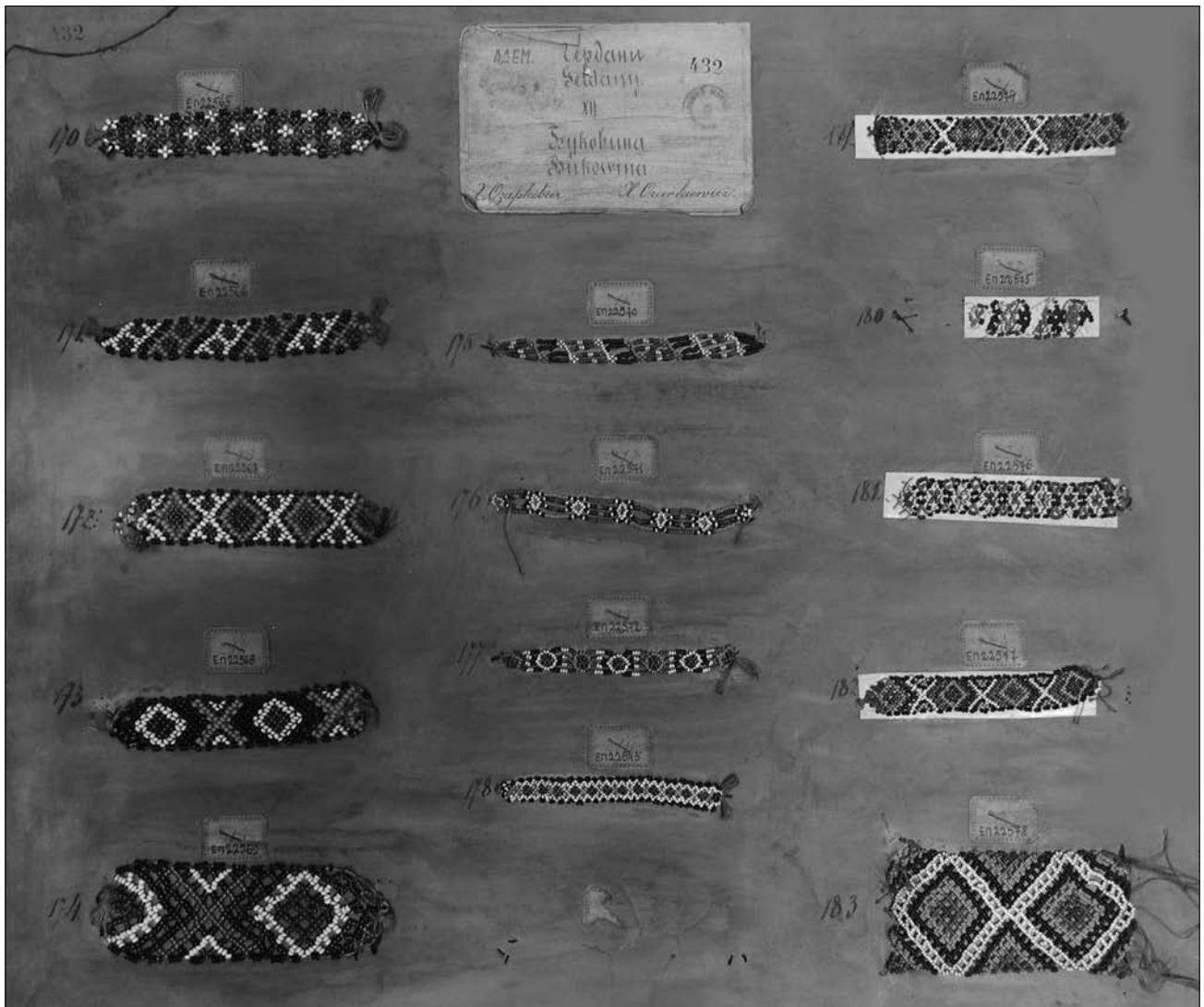
Іл. 2. Фрагменти герданів. Злам XVIII—XIX ст., Снятинський повіт. Колекція Г. Озаркевич. Табл. IV. МЕХП, ЕП-22436—22450

майже кожна із 12 таблиць (за винятком табл. 11) з часом зазнала втрати як не цілої пам'ятки, то її частини. Протягом 140 років порвалося і повністю розсипалося 46 та суттєво пошкодилося (неможливо достовірно реконструювати взір) ще близько десятка зразків [2, с. 847].

Як уже згадувалося, зверху кожної з 12 таблиць є написи українською та польською мовами з назвою «Гердани», з іменем «Г. Озаркевич» та місцем походження пам'яток: «повіт Снятин», «повіт Городенка» або «Буковина». Отож львівська збірка розподілена на три великі групи, а саме Снятинський повіт — 6 перших таблиць (МЕХП, ЕП-22391—22475), Городенківський повіт — 4 наступні таблиці (МЕХП, ЕП-22476—22546) та Буковина — 2 останні таблиці (МЕХП, ЕП-22547—22578).

На жаль, не виокремлено жодного конкретного осередку. Але обраний Герміною розподіл артефактів є по-своєму раціональним. Він згрупує та репрезентує твори з трьох найдавніших ареалів етнічної мистецької традиції бісерного оздоблення народної ноші українців і разом створює візуальні блоки, зручні для комплексного (технологія, типологія, художні особливості) порівняльного аналізу творів із таких блоків.

Найперше, що вирізняє зібрані Г. Озаркевич герданові взори з фондів МЕХП — використання дуже дрібного бісеру. Зокрема покутські артефакти, головню, виконані з наддрібного бісеру № 15—13, тоді як буковинські — з бісеру дещо більших розмірів № 12—11 (іл. 2, 3). Ширина стрічок лише в поодиноких випадках перевищує 8—9 мм, трапляють-

Іл. 3. Фрагменти герданів. Перша половина XIX ст., Буковина. Колекція Г. Озаркевич. Табл. XII. МЕХП, ЕП-22436—22450

ся плетінки 3 міліметрової ширини. Саме такі вузькі композиції панували наприкінці XVIII — на початку XIX ст. — на етапі становлення традиції бісерного оздоблення народного одягу українців. Пам'ятки пізнішого часу, другої половини XIX ст., яких чимало у музейних колекціях, засвідчують, що на Поліссі та Буковині звичними уже стали бісерні прикраси зі значно ширшими vzорами [21, іл. 24, 26, 95, 96, 139, 141, 143].

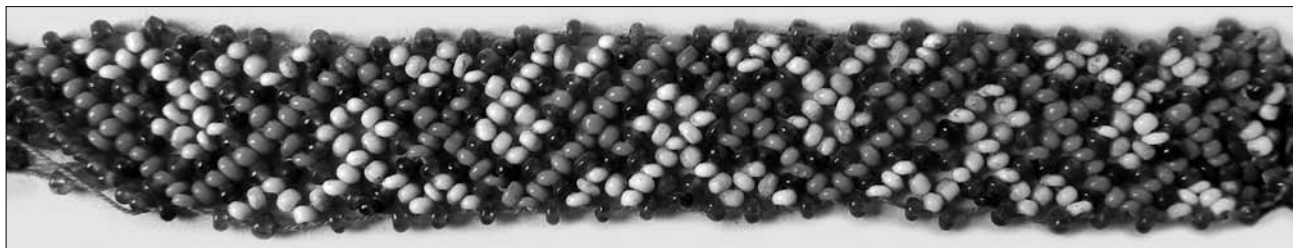
Прикметно, що усі артефакти львівської збірки виконані нанизання на декілька ниток. Серед прийомів (як і в празькій збірці) домінує «сіточка» (переважна більшість зразків), зустрічаються прийоми «у хрестик» (МЕХП, ЕП-22391—22394, 22448—22450, 22548) та «у дужки» (МЕХП, ЕП-22571—22572). Також трапляються зразки,

нанизані комбінацією двох або й усіх трьох прийомів (МЕХП, ЕП-22464, 22467, 22469—22472, 22570 та ін.) (іл. 3).

Пам'ятки з львівської збірки підтверджують раннє побутування у буковинців стрічкового гердану, а в покутян — стрічкового гердану (переважна більшість зразків) та об'ємної плетінки (МЕХП, ЕП-22407, ЕП-22408).

Окрему джерелознавчу цінність представляє орнаментальне розмаїття зібраних Г. Озаркевич герданових vzорів обох, празької (NM) та львівської (МЕХП) збірок. Усі зразки мають орнаментику з геометричними обрисами ювелірно виписаних (завдяки наддрібним розмірам бісеру) мотивів (іл. 4). Серед найпоширеніших — мотиви ромба та хреста. Зустрічаються також зигзаговий (NM, H4-NS-

Іл. 4. Фрагмент гердану. Нитки, бісер; нанизання на 8 нитках «сіточкою». Перша половина XIX ст., Городенківський повіт. Колекція Г. Озаркевич. Табл. X, МЕХП, ЕП-22540

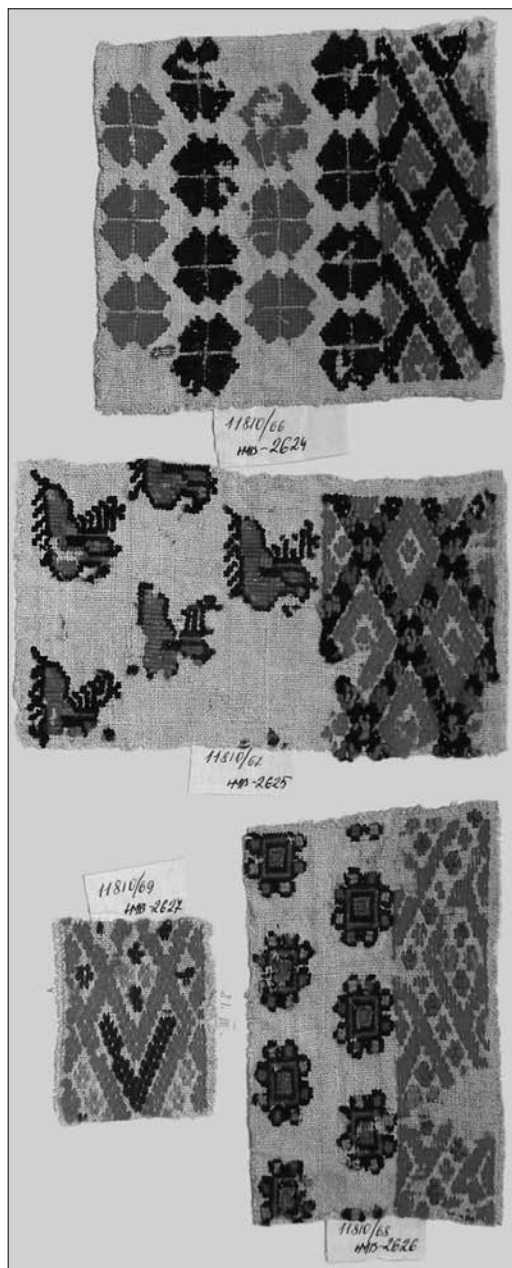
2868, H4-NS-2896, H4-NS-2904, H4-NS-2920, H4-NS-2921; МЕХП, ЕП-22403, ЕП-22404, ЕП-22413, ЕП-22520), S-подібний (NM, H4-NS-2892; МЕХП, ЕП-22550), шнуровий (NM, H4-NS-2916; МЕХП, ЕП-22400, 22566) та косицевий (NM, H4-NS-2915, H4-NS-2926) мотиви.

Рідкісним упродовж XIX ст. був мотив свастики, який побутував, головню, у творчості покутян [25, с. 190]. Зокрема у празькій та львівській збірках є кілька герданових зразків з таким мотивом, які походять саме з Покуття (NM, H4-NS-2875, H4-NS-2894; МЕХП, ЕП-22526, ЕП-22537).

Завдяки колекції Г. Озаркевич можна також проаналізувати деякі локальні особливості народної творчості з бісером. Щонайбільше це стосується осередків у с. Стецева Снятинського повіту (NM, H4-NS-2901—2916) та у с. Тишківці Городенківського повіту (NM, H4-NS-2895—2900), творчість народних майстрів яких представлена низкою зразків.

Порівняльний аналіз усіх бісерних пам'яток назагал засвідчив дуже розвинену графічну варіативність орнаментики: жодна з композицій не має повторів. Зате палітра герданових wzorів в межах одного осередку була доволі однорідною. Так, на бісерних прикрасах с. Стецева переважало поєднання білих, теракотових, зелених, вишневих та фіолетових (або синіх) кораликів. Іноді до них додавали рожеві та чорні (ще рідше інші) бісерини. А в композиціях герданів зі с. Тишківці найчастіше поєднувалися білі, теракотові, вишневі і темно-зелені коралики. Коралики інших кольорів зустрічалися вкрай рідко. Звідси напрошується висновок про те, що вже у першій половині XIX ст. важливим маркером автентичності народних творів став їхній колорит.

Сферою мистецьких зацікавлень Г. Озаркевич, як засвідчує ще одна львівська збірка, була також українська народна вишивка. У 1911 р. до НМЛ колекціонерка відпродала (разом зі зразками гер-

Іл. 5. Фрагменти вишивок з рукавів жіночих сорочок. Плотно, вовняні нитки; вишивання швами кафасор («морщинкове шиття») та косий хрестик («хрестиками»). Злам XVIII—XIX ст., с. Белелуя Снятинського повіту. НМЛ, Табл. 8, В-2624—2627

данів) зразки вишивок та мальовані взори вишивок зі Снятинського повіту. У фондах НМЛ залишилися тільки нашиті на картонки зразки вишивки. Доля 20 таблиць з 163 мальованими зображеннями поки не з'ясована.

Фрагменти вишивок спершу розміщувалися на 10 картонних таблицях. Пізніше деякі із фрагментів були поділені на кілька менших частин. Зараз збірка складається з 23 картонних таблиць з нашитими на них 264 зразками (НМЛ, Альбом № 29, Табл. 1—23, В-2559—2822) (іл. 5).

На зворотній частині майже усіх таблиць є написи «п. Є. з Озаркевичів Величкової» (пані Єроніми з родини Озаркевичів, по чоловікові — Величко), «1882» (час формування збірки) та місце походження зразків. Зокрема зразки походять зі с. Белелуя Снятинського повіту (Табл. 1—8, 10—12, 14—21), с. Іванківка Станіславського повіту (Табл. 13), с. Тишківці Городенківського повіту (Табл. 22) та околиць Болехова (Табл. 23).

Взори вишивок зі с. Белелуя й с. Іванківка представлені фрагментами автентичних жіночих сорочок (с. Белелуя, с. Іванківка) та наміток (с. Белелуя). Також є три таблиці з відшитими на суцільному полотняному платі орнаментальними зразками, які представляють народну вишивку с. Белелуя, с. Тишківці та Болехівщини. Вірогідно виконавцем відшитих вишивок (семплерів) була сама колекціонерка: на 22-й таблиці (с. Тишківці) у верхній частині полотняного плату вишита монограма «Н. О.» (правдоподібно ініціали Герміни Озаркевич польською). Дві інші таблиці (Табл. 11, 23) без монограми.

Звертає увагу та обставина, що основна частина збірки представлена викроєними з понищеного одягу фрагментами жіночих сорочок і наміток. Це вмотивовано тим, що у ноші потенційної продовжувачки роду висока роль відводилася обереговій функції, яка тісно перепліталася з естетичною. Декор базових компонентів жіночого одягу (сорочка, намітка) був винятково вишуканим, тому й зовсім не випадково привернув увагу Г. Озаркевич.

Найбільшим є пласт фрагментів жіночих сорочок і наміток зі с. Белелуя. Пам'ятки суттєво різняться між собою станом збереженості, а також технічним та художньо-стилістичними характеристиками. Це дає підстави стверджувати, що артефакти зі с. Белелуя мають тривалі хронологічні межі, які

ймовірно охоплюють кінець XVIII — третю чверть XIX століття.

Більшість робіт вишиті вовняними нитками різної товщини та різних барв. Є взори, виконанні одночасно вовняними та бавовняними (заполоч) нитками; деякі з них доповнені ажурними ретязками, вишитими срібною канителлю (НМЛ, В-2683, 2685, 2990). Також зустрічаються композиції, виконані лише бавовняними або лляними нитками.

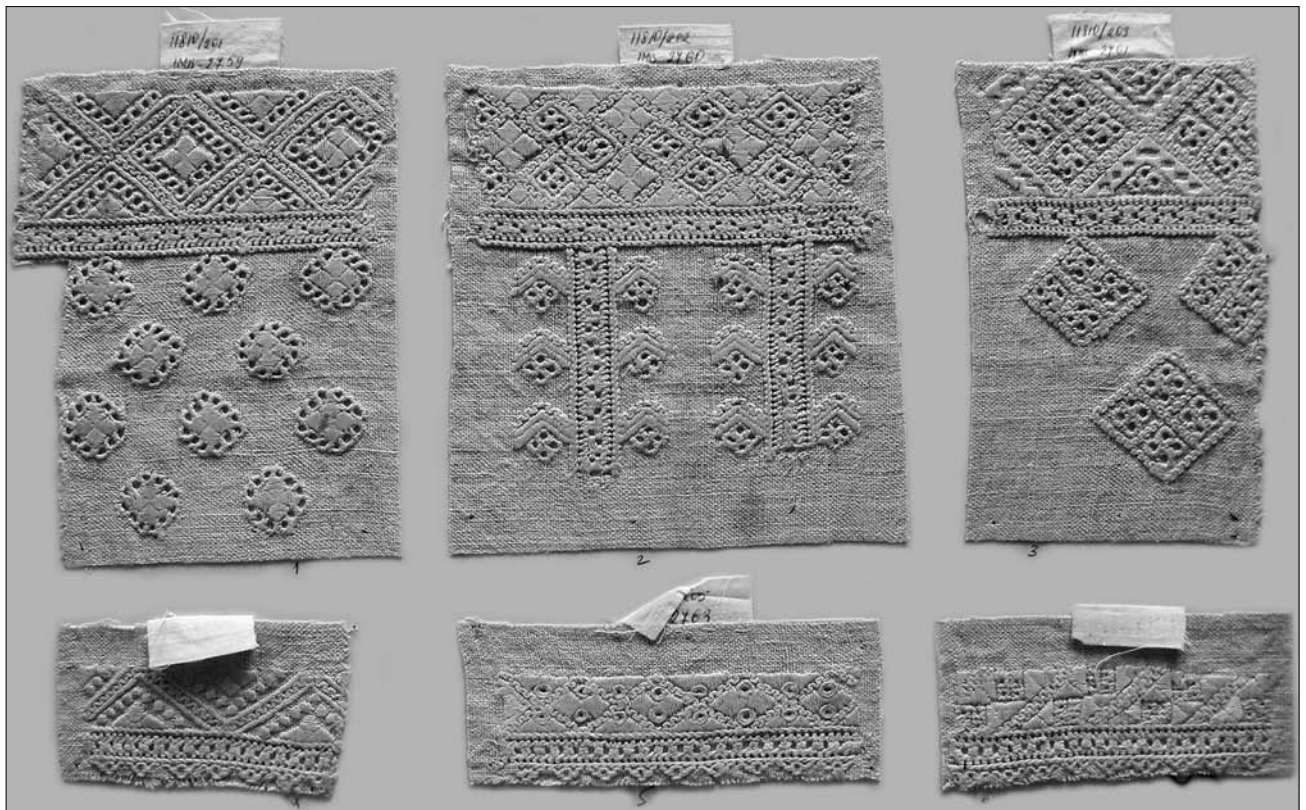
Серед фрагментів сорочок та наміток переважають ті, у створенні яких було використано кілька швів. Це підтверджує, що українські вишивальниці володіли багатим арсеналом технічних прийомів, які застосовували як важливий засіб художньої виразності. На звороті деяких таблиць записана місцева назва домінуючого вишивального шва, зокрема задокументовані: «морщинкове шиття» (кафасор), «низінне» (низинка), «мережкове шиття» (різні варіанти мережки), «поверхняне шиття» (лиштва), «колідками» (колодки) і «хрестиками» (косий хрестик). Не згадуються: ретязь, тамбур, навиваний хрестик, півхрестик, кручений, кочелистий та деякі інші шви, які також присутні на колекційних пам'ятках.

На найбільш пошкоджених (найдавніших) орнаментальних зразках, які складають основний сегмент збірки, зустрічаються кафасор, ретязь, кручений шов, навиваний хрестик, косий хрестик. Ці зразки репрезентують поліхромну (з домінуванням червоної барви) покутську вишивку кінця XVIII — першої третини XIX століття.

Іншим є дещо пізніший сегмент пам'яток, виконаних мережанням та вишиванням лиштвою, поряд із якою можна бачити ретязь, кочелистий, кручений шов. Це фрагменти уставок жіночих сорочок зі с. Белелуя, вишиті білими лляними нитками по білому полотну, правдоподібно, у 1840-х роках (іл. 6).

Найновішими є артефакти, у вишивці яких домінує низинка та хрестик. Це семплери зі зразками вишивки із с. Белелуя, с. Тишківці та з Болехівщини, які, найвірогідніше, були модними у 1850—1870-х роках. В усіх відшитих композиціях панують червоний та чорний (чорно-синій, темно-сірий) кольори, до яких іноді долучаються поодинокі або разом охриста, фіалкова, зелена барви (с. Белелуя, с. Тишківці) (іл. 7).

Зібрані Г. Озаркевич зразки демонструють надзвичайну варіативність графічної мови народної ви-

Іл. 6. Фрагменти вишивок з рукавів жіночих сорочок. Полотно, лляні нитки; мережання та вишивання. 1840-ві рр., с. Белелуя Снятинського повіту. НМА, Табл. 19, В-2759—2764

шивки, у якій, поряд з геометричними, зустрічаються також фітоморфні, й навіть дуже архаїчні антропоморфні й зооморфні мотиви. На деяких таблицях занотовані автентичні назви мотивів: «кочелиста», «кочелиста купками», «хрестата кочелиста», «хрестата купчиста», «головчиста», «стовповий», «кучері плетені», «квітками», «підківчиста», «вогнивчиста», «макова кочелиста», «макова вогнивчиста», «по три купці», «коники», «кривулька купками», «ключева», «п'явка», «гребінчиста», «фостата», «волоска» і т. д. Серед назв домінують ті, що асоціюються зі світом природи, з яким тісно пов'язувався побут та світогляд українських селян.

На перспективу привабливим бачиться візуальний аналіз вишитих композицій, зібраних Г. Озаркевич на її малій батьківщині у с. Белелуя. Чималий пласт пам'яток з одного осередку уможливує дослідження локальних проявів етнічної мистецької традиції народної вишивки у доволі тривалому хронологічному вимірі — кінець XVIII ст. — 1870-ті роки. У контексті такого дослідження можна було б підняти проблему стійкості архетипів та мінливості мистецьких парадигм.

Висновки. Герміна Озаркевич (в заміжжі — Величко) збирала зразки народної вишивки та прикрас з бісеру українців Галичини та Буковини XIX століття. Її колекція часто експонувалася на європейських виставках другої половини XIX — початку XX ст., завдяки чому народномистецькі надбання українців були відомими не лише в Україні, а й далеко за її межами.

З часом зібрані Г. Озаркевич предмети потрапили до різних музеїв. Групи виробів, які були атрибутовані як частини приватної колекції Г. Озаркевич, вдалося виявити в одному чеському та двох українських музеях.

Зокрема зараз у Національному музеї у Празі зберігається 50 зразків бісерних прикрас з різних етнографічних районів Галичини та Буковини; для деяких занотовано конкретний осередок походження.

Аналогічні зразки бісерних прикрас знаходяться також у Музеї етнографії та художнього промислу у Львові. Відпочатково це було 224 зразки. Сьогодні понад 50 зразків частково або й повністю втрачені. Пам'ятки походять з Покуття (Снятинський, Городенківський повіти) та Буковини.

Іл. 7. Г. Озаркевич. Семплер зі зразками вишивок з жіночих сорочок 1850—1870-х рр. зі с. Тишківці Городенківського повіту. Плотно, бавовняні нитки; вишивання швами низинка та ретязь. НМЛ, Табл. 22, В-2777—2804

Виявлені у двох музеях зразки бісерних прикрас (зібрані Г. Озаркевич) датуються кінцем XVIII — серединою XIX ст. і належать до найдавніших музейних предметів такого ґатунку. Їх аналіз дає цінну інформацію про особливості мистецької парадигми першого етапу етнічної мистецької традиції бісерного оздоблення народної ноші українців.

У Національному музеї у Львові були виявлені зібрані Г. Озаркевич зразки української вишивки кінця XVIII — другої третини XIX ст. з рукавів жіночих сорочок та наміток. Переважна більшість цих зразків походить зі с. Белелуя Снятинського повіту. Усі зразки, зокрема й зі с. Белелуя, суттєво різняться технологічними та художньо-стилістичними рисами, що вказує на часті зміни мистецьких тенденцій, характерних для української народної вишивки.

Назагал орнаментальні зразки з колекції Г. Озаркевич є важливим джерелом наукової реконструкції відразу двох етнічних мистецьких традицій, а саме — традиції бісерного оздоблення та традиції вишитого декору народної ноші українців кінця

XVIII — першої половини XIX ст., а для вишивки — включно з другою третьою XIX століття.

Список скорочень:

НМЛ — Національний музей ім. Андрея Шептицького у Львові

МЕХП — Музеї етнографії та художнього промислу Інституту народознавства НАН України

НМ — Національний музей у Празі

1. Кушнір В. Інтерактивність, інклюзія та партисипація як магістральні лінії інноваційних практик музейної роботи. *Народознавчі зошити*. 2022. № 1 (163). С. 16—30.
2. Федорчук О. Образцы герданов из коллекции Германы Озаркевич-Величко. *Зборник докладаў і тезісаў VII Міжнароднай навукова-практычнай канферэнцыі «Традыцыі і сучасны стан культуры і мастацтваў»*: у 2 т. Мінск: Права і эканоміка, 2017. Т. 1. С. 846—849.
3. Федорчук О. Невідомий пласт етнографічної колекції Франтішека Ржегоржа (до питання збірки Германи Озаркевич). *«Дала нам Чехія чоловіка з золотим*

- серцем»: Франтішек Ржегорж у парадигмі українсько-чеських культурних взаємин: зб. наук. пр. до 160-річчя від дня народження Франтішека Ржегоржа. Львів: Галич-Прес, 2017. С. 95—104.
4. Fedorchuk O., Bolyuk O., Pohunek J., Valášková N. Lidová kultura Ukrajinců rakousko-uherské monarchie v etnografické sbírce Františka Řehoře z 80. a 90. let 19. století. *Český Lid*. 2020. 107. № 1. S. 71—92. DOI: <https://doi.org/10.21104/CL.2020.1.04>.
  5. Скворій Роман. Озаркевичі. Бойки. Дрогобич: Науково-культурологічне товариство «Бойківщина», 1995. № 1—3. С. 32—35.
  6. Арсенич П. Родина Озаркевичів: 2-ге видання. Снятин: Видавнича фірма ПрутПринт, 2010. 64 с.
  7. Теофіля Окуневська (Озаркевич). URL: <https://uk.rodovid.org/wk/Запис:728271> (дата звернення: 30.10.2022).
  8. Володимир Озаркевич. URL: <https://uk.rodovid.org/wk/Запис:728279> (дата звернення: 30.10.2022).
  9. Наталія Озаркевич (Кобринська). URL: <https://uk.rodovid.org/wk/Запис:728282> (дата звернення: 30.10.2022).
  10. Лонгин Озаркевич. URL: <http://uk.rodovid.org/wk/Запис:728290> (дата звернення: 30.10.2022).
  11. Шендеровський Василь, Кушерець Василь. Євген Озаркевич. URL: www.znannya.org.ua/index.php/about/znameniti-ukrajintsi/135-evgen-ozarkevich
  12. Євген Озаркевич. URL: <https://uk.rodovid.org/wk/Запис:728278> (дата звернення: 30.10.2022).
  13. Ганіткевич Ярослав. Євген Озаркевич — один із засновників новітньої української медицини (До 150-річчя від дня народження). *Наукове товариство ім. Шевченка (Онлайн-журнал)*. URL: <http://www.ntsh.org/content/ievgen-ozarkevich-odin-iz-zasnovnikiv-novitnoyi-ukrayinskoyi-medicini-do-150-richchya-vid#sthash.CVYm7DnM.dpuf> (дата звернення: 30.10.2022).
  14. Ровенчак І. Картографічна спадщина Г. Величка. *Доктор географії Григорій Величко*. За ред. проф. О. Шабля. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2012. С. 47—55.
  15. Ровенчак І.І. До питання етногеокультурного картографічного аналізу. *Проблеми безперервної географічної освіти і картографії: Збірник наукових праць*. Харків: Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, 2011. Вип. 13. С. 84—86. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pbgo_2011_13_28 (дата звернення: 30.10.2022).
  16. Вісьтак О. Хронологія життя і діяльності. *Доктор географії Григорій Величко*. За ред. проф. О. Шабля. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2012. С. 56—57.
  17. Мельник Ігор. *Григорій Величко — перший доктор географії*. URL: <http://zbruc.eu/node/14402> (дата звернення: 30.10.2022).
  18. Волошин Л. *Ольга Пleshкан*. Львів: Афiша, 2010. 371 с.
  19. Петро Дідушок. URL: <https://uk.rodovid.org/wk/Запис:1305668>
  20. Франко І.Я. Етнографічна виставка у Тернополі. *Франко Іван. Зібрання творів: у п'ятдесяти томах*. Київ: Наукова думка, 1985. Т. 46. Кн. 1. С. 469—479.
  21. Федорчук Олена. *Традиція бісерного оздоблення народної ноші українців (на матеріалах західних областей України)*. Львів: ІН НАН України, 2021. 320 с.: іл.
  22. Франко І.Я. Галицько-руський орнамент на віденській виставі [1886]. *Франко Іван. Додаткові томи до Зібрання творів: у п'ятдесяти томах*. Київ: Наукова думка, 2008. Т. 53. С. 173—175.
  23. Valášková N. *František Řehoř (1857—1899) a jeho etnografická činnost (s ukázkami článků F. Řehoře z Haliče)*. Praha: Etnologický ústav AV ČR. 1999. 167 s.: 15 il.
  24. Федорчук О. *Українські народні прикраси з бісеру*. Львів: ІН НАН України; Свічадо, 2007. 120 с.: іл.
  25. Федорчук О. Мистецька традиція бісерного оздоблення народної ноші Покуття. *Народознавчі зошити*. 2017. № 1 (133). С. 188—202. URL: <http://nz.ethnology.lviv.ua/archiv/2017-1/18.pdf>

REFERENCES

- Kushnir, V. (2022). Interactivity, inclusion and participation as main lines of innovative practices of museum work. *The Ethnology notebooks, 1 (163)*, 16—30 [in Ukrainian].
- Fedorchuk, O. (2017). The samples of gerdans from the collection of Hermina Ozarkevych-Velychko. *Collection of reports and theses of the VII International Scientific and Practical Conference «Traditions and the Modern State of Culture and Arts»: in 2 vol. (Vol. 1, pp. 846—849)*. Minsk [in Russian].
- Fedorchuk, O. (2017). An unknown layer of the ethnographic collection of Frantisek Rehor (to the issue of Hermina Ozarkevych's collection). «*The Czech land gave us a man with a golden heart*»: *Frantisek Rehor in the paradigm of Ukrainian-Czech cultural relations: a collection of scientific works for the 160th anniversary of the birth of Frantisek Rehor* (Рр. 95—104). Lviv [in Ukrainian].
- Fedorchuk, O., Bolyuk, O., Pohunek, J., & Valaskova, N. (2020). Traditional Folk Culture of Ukrainians in Austria-Hungary as Represented in the Ethnographic Collection of Frantisek Rehor from the 1880s and 1890s. *Cesky Lid, 1*, 71—92. DOI: <https://doi.org/10.21104/CL.2020.1.04> [in Czech].
- Skvorij, Roman (1995). Ozarkevych family. *Bojky, 1—3*, 32—35. Drohobych: Scientific and Cultural Society «Boikivshchyna» [in Ukrainian].
- Arsenych, P. (2010). *The Ozarkevich family: 2nd edition*. Sniatyn: Prut Print [in Ukrainian].
- Teofilia Okunevs'ka (Ozarkevych)*. Retrieved from: <https://uk.rodovid.org/wk/Запис:728271> (Last accessed: 30.10.2022) [in Ukrainian].
- Volodymyr Ozarkevych*. Retrieved from: <https://uk.rodovid.org/wk/Запис:728279> (Last accessed: 30.10.2022) [in Ukrainian].

- Natalia Ozarkevych (*Kobryns'ka*). Retrieved from: <https://uk.rodovid.org/wk/Запис:728282> (Last accessed: 30.10.2022) [in Ukrainian].
- Longin Ozarkevych. Retrieved from: <http://uk.rodovid.org/wk/Запис:728290> (Last accessed: 30.10.2022) [in Ukrainian].
- Shenderovskiy, Vasyl, & Kuserets, Vasyl. *Yevhen Ozarkevych*. Retrieved from: www.znannya.org.ua/index.php/about/znameniti-ukrajintsi/135-evgen-ozarkevich (Last accessed: 30.10.2022) [in Ukrainian].
- Yevhen Ozarkevych. Retrieved from: <https://uk.rodovid.org/wk/Запис:728278> (Last accessed: 30.10.2022) [in Ukrainian].
- Hanitkevych, Yaroslav. Yevhen Ozarkevich — one of the founders of modern Ukrainian medicine (To the 150th anniversary of his birth). *Scientific Society named after Shevchenko* (Online magazine). Retrieved from: <http://www.ntsh.org/content/ievgen-ozarkevich-odin-iz-zacnovnikiv-novitnoyi-ukrayinskoyi-medicini-do-150-richchya-vid#sthash.CVYm7DnM.dpuf> (Last accessed: 30.10.2022) [in Ukrainian].
- Rovenchak, I. (2012). Cartographic heritage of H. Velychka. In: *Doctor of Geography Hryhoriy Velichko* (Рр. 47—55). Lviv: Ivan Franko National University of Lviv [in Ukrainian].
- Rovenchak, I.I. (2011). On the issue of ethnogeocultural cartographic analysis. In: *Problems of continuous geographical education and cartography: Collection of scientific works* (Issue 13, p. 85). Kharkiv: V.N. Karazin Kharkiv National University. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pbgo_2011_13_28 (Last accessed: 30.10.2022) [in Ukrainian].
- Vis'tak, O. (2012). Chronology of life and activity. In: *Doctor of Geography Hryhoriy Velichko* (Рр. 56—57). Lviv: Ivan Franko National University of Lviv [in Ukrainian].
- Melnyk, Ihor. *Hryhoriy Velychko is the first doctor of geography*. Retrieved from: <http://zbruc.eu/node/14402> (Last accessed: 30.10.2022) [in Ukrainian].
- Voloshyn, L. (2010). *Olga Pleshkan*. Lviv: Afisha [in Ukrainian].
- Petro Didushok. Retrieved from: <https://uk.rodovid.org/wk/Запис:1305668> (Last accessed: 30.10.2022) [in Ukrainian].
- Franko, I.Ya. (1985). Ethnographic exhibition in Ternopil. *Ivan Franko. Collection of works in fifty volumes* (Vol. 46, book 1, pp. 469—479). Kyiv: Naukova dumka [in Ukrainian].
- Fedorchuk, O. (2021). *The Tradition of Beaded Decoration in the Ukrainian Folk Costume (Based on the Materials from Western Regions of Ukraine)*. Lviv: Ethnology Institute of NAS of Ukraine [in Ukrainian].
- Franko, I.Ya. (2008). Galician-Ruthenian ornament at the Viennese exhibition [1886]. In: *Ivan Franko. Additional volumes to the Collected Works in fifty volumes* (Vol. 53, pp. 173—175). Kyiv: Naukova dumka [in Ukrainian].
- Valaskova, N. (1999). *Frantisek Rehor (1857—1899) and his ethnographic activity (with examples of articles by F. Rehor from Galicia)*. Praha: Institute of Ethnology of the Academy of Sciences of the Czech Republic [in Czech].
- Fedorchuk, O. (2007). *Ukrainian Folk Beaded Adornments*. Lviv: Ethnology Institute of NAS of Ukraine; Swichado [in Ukrainian].
- Fedorchuk, O. (2017). Artistic tradition of Glass-bead's Folk Clothes Decor from the Pokuttya. *The Ethnology notebooks, 1 (133)*, 188—202 [in Ukrainian].